

KRZYSZTOF WIAK

Projekty ustaw dotyczących legalizacji przerwania ciąży w Sejmie X kadencji

Draft Acts Regarding the Legalization of Termination of Pregnancy in the Sejm of the 10th term

At the turn of 2023/2024, several bills were submitted to the Polish Parliament that aimed to expand the scope of legally permissible termination of pregnancy. The solutions they propose are diverse. On the one hand, they contain quite moderate proposals for restoring the so-called „abortion compromise” in Poland by introducing a eugenic ground for terminating pregnancy. Conversely, highly liberal proposals have been submitted on the assumption that a woman has the „right to abortion” in the early stages of pregnancy. The objective of this paper is to assess the solutions contained in these projects regarding the issue of criminal law protection of human life during prenatal development. This assessment will take into account constitutional standards, their systemic coherence, and the principles of correct legislation.

SŁOWA KLUCZOWE: aborcja, legalizacja przerwania ciąży, ochrona życia, dziecko poczęte

KEYWORDS: abortion, legalization of termination of pregnancy, protection of life, unborn child

KRZYSZTOF WIAK, doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, ORCID – 0000-0003-0947-570X, e-mail: wiakk@kul.pl

1 | Wprowadzenie

Problematyka legalizacji aborcji stała się jednym z istotnych zagadnień, przed jakim stanął Sejm X kadencji. Zapowiedzi formułowane przez ugrupowania polityczne w czasie kampanii wyborczej zmaterializowały się w postaci projektów, które – w różnym zakresie – zmierzają do liberalizacji regulacji dotyczących przerywania ciąży, a w konsekwencji – ograniczenia ochrony życia i zdrowia dziecka poczętego. Wśród nich znajdują się zarówno umiarkowane propozycje powrotu do tzw. kompromisu aborcyjnego i odwrócenia skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. (K 1/20)^[1], jak również projekty radykalne, zakładające wprowadzenie tzw. aborcji na żądanie, a także pomysł rozwiązania tej kwestii w drodze referendum ogólnokrajowego.

Zawarte w opracowaniu analizy dotyczą projektów ustaw, które wpłynęły do Sejmu X kadencji na przełomie lat 2023/2024. Są to:

1. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z 13 listopada 2023 r. (dalej: Proj.zm.KK.176), wraz z Autopoprawką z 20 listopada 2023 r. (Proj.autopopr.176), druk sejmowy nr 176, złożony przez Lewicę^[2];
2. Poselski projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży z 13 listopada 2023 r. (dalej: Proj.u.b.p.c.177), druk sejmowy nr 177, złożony przez Lewicę^[3];
3. Poselski projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie z 24 stycznia 2024 r. (dalej: Proj.u.ś.r.224), druk sejmowy nr 224, złożony przez Koalicję Obywatelską^[4];
4. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności

¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r., K 1/20, OTK ZU A/2021, poz. 4 (dalej: wyrok TK z 22 października 2020 r.).

² <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/4BA8846810D48387C1258AAE0065128C/%24File/176.pdf>.

³ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/FCDFB2FD4380D5C4C1258AAE0062A575/%24File/177.pdf>.

⁴ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/9D6FBC222A5C5B12C1258AD20036D62F/%24File/224.pdf>.

przerywania ciąży z 23 lutego 2024 r. (dalej: Proj.u.z.p.r.223), druk sejmowy nr 223, złożony przez Trzecią Drogę^[5].

Poniższa analiza ogranicza się do kwestii prawnokarnej ochrony dziecka poczętego i przewidzianych w zgłoszonych propozycjach podstaw legalizacji lub wyłączenia karalności przerywania ciąży, z uwzględnieniem standardów konstytucyjnych, spójności systemowej i zasad poprawnej legislacji. Nie obejmuje innych zagadnień zawartych w projektach, m.in. dotyczących tzw. klauzuli sumienia, obowiązków kierowników podmiotów leczniczych czy zajęć edukacyjnych w szkołach.

2 | Aktualny stan prawny

Obowiązujące w Polsce rozwiązania dotyczące prawnokarnej ochrony życia ludzkiego w okresie prenatalnym zalicza się do tzw. modelu wskazań, w którym zasadą jest ochrona życia dziecka poczętego, ale ograniczona ze względu na istnienie ustawowych przesłanek dopuszczających przerywanie ciąży, uzasadnianych potrzebą ochrony innych dóbr prawnych (np. życia lub zdrowia kobiety ciężarnej). Alternatywnym rozwiązaniem jest, obowiązujący m.in. w Austrii, Norwegii i Francji, tzw. model terminowy (inaczej „aborcja na żądanie”), który zakłada legalność przerywania ciąży w początkowym okresie jej trwania, jeżeli taką wolę wyraziła kobieta ciężarna^[6].

Szczegółowy zakres prawnokarnej ochrony dziecka poczętego w Polsce należy rekonstruować na podstawie przepisów art. 152–154 i 157a Kodeksu karnego^[7] oraz ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży^[8].

⁵ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/33ABC71F4AF43F2FC1258A-D100520E69/%24File/223.pdf>.

⁶ Zob. Krzysztof Wiak, *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2001), 36-42.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 17, dalej: KK.

⁸ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1575, dalej: ustawa z 7 stycznia 1993 r. lub u.p.r.

Zgodnie z art. 152 § 1 KK, ten, kto za zgodą kobiety przerywa jej ciążę z naruszeniem przepisów ustawy, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Sprawcą tego przestępstwa może być każdy, lecz – co istotne – z wyjątkiem samej kobiety ciężarnej, która dopuszcza się przerywania własnej ciąży lub udziela zgody albo nakłania do tego inną osobę. Jej czyn pozostaje poza zakresem kryminalizacji, gdyż swoim zachowaniem nie realizuje ona znamion typu czynu zabronionego opisanego w art. 152 § 1 KK. Podkreślić należy, że ustawodawca posługując się terminologią „przerywa ciążę” w istocie chroni życie dziecka w okresie od poczęcia do porodu⁹.

Przepis art. 152 § 1 KK stanowi „normę blankietową”, to znaczy, że nie określa on samodzielnie zakresu karalnych zachowań, ale wymaga dodatkowo stwierdzenia, że przerywanie ciąży nastąpiło „z naruszeniem przepisów ustawy”. Ten normatywny „blankiet” wypełniają przepisy ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. W aktualnym stanie prawnym art. 4a ust. 1 u.p.r. dopuszcza przerywanie ciąży przez lekarza za zgodą kobiety w dwóch przypadkach, gdy: 1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej (tzw. wskazania medyczne); 2) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (tzw. wskazania kryminalne). Ustawa przewiduje również ograniczenia czasowe dla przerywania ciąży w przypadku wskazań kryminalnych – jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni (art. 4a ust. 2 u.p.r.). Brak jest ograniczeń czasowych dla przerywania ciąży ze wskazań medycznych. Ustawa wprowadza też warunek, aby przerywanie ciąży ze wskazań medycznych zostało wykonane przez lekarza w szpitalu (art. 4a ust. 3 u.p.r.). Wystąpienie okoliczności uprawniających do przerywania ciąży ze wskazań medycznych potwierdza lekarz inny niż dokonujący aborcji (z wyjątkiem sytuacji, gdy ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety), a prokurator stwierdza okoliczność, że zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (art. 4a ust. 5 u.p.r.). Ponadto, ustawa z 7 stycznia 1993 r. zwiera przepisy regulujące procedurę wyrażenia zgody przez kobietę na

⁹ Zob. Michał Królikowski, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Część szczególna*, t. I, *Komentarz*, red. Michał Królikowski, Robert Zawłocki (Warszawa: C.H. Beck, 2017), 282; Leon Tyszkiewicz, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Komentarz*, red. Marian Filar (Warszawa: Lexis Nexis, 2010), 703; Andrzej Zoll, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, red. Andrzej Zoll (Kraków: Zakamycze, 2006), 301; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 16 października 2008 r., II AKa 255/08, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2009, Nr 1, poz. 88.

przerwanie ciąży, w tym przez małoletnią i kobietę ubezwłasnowolnioną całkowicie (art. 4a ust. 4 u.p.r.).

W pierwotnym tekście ustawy z 7 stycznia 1993 r. zakres prawnie dopuszczalnego przerywania ciąży był zdecydowanie szerszy, lecz na skutek orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego został ograniczony jedynie do dwóch powyżej opisanych przesłanek. Przepisy dające podstawę do przerywania ciąży z tzw. wskazań społecznych, określonych jako „ciężkie warunki życiowe” lub „trudna sytuacja osobista” kobiety ciężarnej, zostały uznane za sprzeczne z Konstytucją orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r. (K 26/96)^[10]. Tak samo, na skutek powołanego wcześniej wyroku TK z 22 października 2020 r., przepis zezwalający na przerywanie ciąży w sytuacji, gdy „badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” (tzw. wskazania eugeniczne), został uznany za niezgodny z art. 38 w zw. z art. 30 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP^[11].

Osobnym przestępstwem, określonym w art. 152 § 2 KK, jest udzielnie kobiecie ciężarnej pomocy w przerywaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy oraz nakłanianie jej do tego (art. 152 § 2 KK). Kryminalizowane zachowania odpowiadają pojęciom podżegania z art. 18 § 2 KK oraz pomocnictwa z art. 18 § 3 KK. W orzecznictwie sądów powszechnych przyjmuje się, że przejawami karalnej pomocy w przerywaniu ciąży mogą być np. dostarczenie narzędzi służących do tego celu, udzielenie rady lub informacji, w tym kontaktu telefonicznego^[12], zawieszenie kobiety ciężarnej do lekarza ginekologa w celu przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży oraz przekazanie lekarzowi zapłaty^[13].

Surowszą sankcją jest zagrożony typ kwalifikowany przestępstwa, gdy sprawca dopuścił się przerywania ciąży z art. 152 § 1 KK albo udzielił kobiecie pomocy do przerywania ciąży lub nakłaniał ją do tego (art. 152 § 2 KK), jeżeli dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki (art. 152 § 3 KK). Przy określaniu tej granicy należy

¹⁰ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r., K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19; dalej: orzeczenie TK z 28 maja 1997 r.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja RP.

¹² Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 września 2008 r., II AKa 231/08, Prokuratura i Prawo – wkł. 2009, Nr 10, poz. 38.

¹³ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 9 lutego 2017 r., II AKa 294/16, Legalis.

uwzględnić możliwości współczesnej medycyny pozwalające utrzymać przy życiu dzieci, które znalazły się poza naturalnym środowiskiem rozwoju przed upływem całego okresu ciąży. Zgodnie ze wskazaniem Światowej Organizacji Zdrowia następuje to po upływie 22. tygodnia ciąży^[14].

Kodeks karny zawiera również regulacje wprowadzające karalność przerywania ciąży wbrew woli kobiety ciężarnej (art. 153 KK), a także spowodowania uszczerbku na zdrowiu dziecka poczętego (art. 157a KK). Omawiane projekty legislacyjne nie odnoszą się jednak do tych przepisów i z tego względu pozostaną poza zakresem dalszych analiz.

3 | Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z 13 listopada 2023 r. (druk sejmowy nr 176)

W pierwotnej wersji Projekt z 13 listopada 2023 r., zawarty w druku sejmowym nr 176, nie zmierzał do całkowitej dekryminalizacji przerywania, za zgodą kobiety ciężarnej, jej ciąży, z naruszeniem przepisów ustawy (art. 152 § 1 KK), ale zawierał jedynie propozycję zamiany grożącej za taki czyn sankcji – kary pozbawienia wolności do lat 3 – na kary nieizolacyjne: grzywnę albo karę ograniczenia wolności (art. 1 pkt 1 Proj.zm.KK.176). Już pobieżna analiza skutków tej zmiany świadczy o tym, że prowadziłyby ona do powstania niespójności systemowej, bowiem proponowana niska sankcja jest porównywalna z karami grożącymi np. za zniesławienie (212 KK) lub zniewagę (216 KK) i stałaby się nieadekwatna do sankcji za inne przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, w tym do typu kwalifikowanego z art. 152 § 3 KK (gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej), zagrożonego karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Projekt zakładał również dekryminalizację udzielenia kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub

¹⁴ Zob. Jacek Potulski, „Przestępstwo przerywania ciąży”, [w:] *System Prawa Karnego*, t. X, *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. Jarosław Warylewski (Warszawa: C.H. Beck, 2012), 170; Krzysztof Wiak, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Komentarz*, red. Alicja Grześkowiak, Krzysztof Wiak (Warszawa: C.H. Beck, 2024), 1170; Zoll, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, 306.

nakłaniania jej do tego, będącą skutkiem uchylecia art. 152 § 2 KK (art. 1 pkt 2 – 3 Proj.zm.KK.176). W dołączonym do niego Uzasadnieniu argumentowano, że „usunięcie tych przepisów pozwoli chronić członków rodzin i bliskich kobiet, którzy próbują samodzielnie pomóc kobietom w ich decyzji o terminacji ciąży”^[15]. Pomijając oczywiste błędy występujące w dalszej części Uzasadnienia, jak np. określanie pomocnictwa mianem „sprawstwa pomocniczego” (s. 1 i 2), nie sposób nie zauważyć, iż projektodawcy zmierzali do wprowadzenia szerokiej dekryminalizacji, skutkującej legalizacją czynu każdego pomocnika i podżegacza do nielegalnego przerywania ciąży, w tym również takich osób, które nie należałyby do kręgu bliskich dla kobiety ciężarnej i z procederu pomocy w nielegalnej aborcji przykładowo uczyniły sobie źródło dochodu. W tym kontekście propozycja z całą pewnością nie była tak jednoznaczna aksjologicznie, jak ją ukazano w Uzasadnieniu.

Najistotniejsze konsekwencje normatywne dla prawnokarnej ochrony życia w okresie prenatalnego rozwoju wynikały z zawartych w art. 1 pkt 4 Proj.zm.KK.176 propozycji dodania dwóch nowych przepisów w art. 152 KK: § 4 – skutkującego całkowitą dekryminalizacją przerywania ciąży za zgodą kobiety, jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni, oraz § 5 – wprowadzającego depenalizację przerywania ciąży za zgodą kobiety ciężarnej, jeżeli badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu.

Pierwszy z wymienionych przepisów wprowadzał nieznaną dotychczas polskiemu porządkowi prawnemu tzw. model terminowy („aborcji na żądanie”) w pierwszym trymestrze (12 tygodniach) ciąży. Drugi przywracał przesłankę eugeniczną do przerywania ciąży, która jednak nie łączyła się z legalizacją (wyłączeniem przestępności) przerywania ciąży w takich okolicznościach, lecz jedynie skutkowała obligatoryjnym niepodleganiem karze przez sprawcę. Nie zostały wyrażone wprost żadne ograniczenia temporalne dla przeprowadzenia aborcji z takich powodów, co powinno prowadzić do interpretacji, że przesłanka ta obejmuje czyny podjęte w całym okresie ciąży.

W Projekcie brak jest przepisów dostosowujących, można więc sądzić, że po jego wejściu w życie nadal obowiązywałyby dotychczasowe ustawowe przesłanki dla wykonania aborcji zawarte w ustawie z 7 stycznia

¹⁵ Uzasadnienie, 2. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/4BA8846810D-48387C1258AAE0065128C/%24File/176.pdf>.

1993 r. W rzeczywistości jednak nowelizacja skutkowałaby „obejściem” tych regulacji. Do takiego wniosku prowadzi treść art. 152 § 4 KK, w którym zostały wymienione jedynie dwa warunki dla legalnego przerwania ciąży – „za zgodą kobiety” oraz „od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni”. Wypełnienie znamion tego czynu zabronionego nie wymagałoby już badania czy został on podjęty „wbrew przepisom ustawy”. Dodawanie innych przesłanek legalności, takich jak wymienione w art. 4a u.p.r.: wymóg przerwania ciąży przez lekarza w szpitalu, pisemna zgoda kobiety czy procedura potwierdzenia zgody w przypadku małoletniej lub osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, chociaż uzasadnione ze względów medycznych i prawnych, byłoby sprzeczne z zasadą ścisłej wykładni przepisów prawa karnego (*nullum crimen sine lege stricta*), wolnej od stosowania interpretacji rozszerzającej i analogii na niekorzyść sprawcy. W efekcie dodatkowe warunki legalności przerywania ciąży, zawarte w ustawie z 7 stycznia 1993 r., na płaszczyźnie prawa karnego byłyby pozbawione skuteczności. Z tych samych względów nie można twierdzić, że przerywanie ciąży ze wskazań eugenicznych zostało ograniczone czasowo. Projektowany art. 152 § 5 KK nie wprowadzał bowiem warunku dopuszczalności przerywania ciąży do momentu osiągnięcia przez dziecko poczęte zdolności do samodzielnego życia, jaki znany był ustawie z 7 stycznia 1993 r., lecz został uchylony po wyroku TK z 22 października 2020 r.

Warto zauważyć, że argumentacja zawarta w Uzasadnieniu akcentuje dążenie do realizacji w życiu społecznym zasad wynikających z Konstytucji RP. Wskazano w niej, że „w szczególności chodzi o prawo do samostanowienia (art. 47 Konstytucji RP) i ochrony zdrowia (art. 68 Konstytucji RP) nierozzerwalnie związanego z przyrodzoną godnością ludzką (art. 30 Konstytucji)”^[16]. Co istotne jednak, projektodawcy nie uznali za zasadne odniesienie się do obowiązku zapewnienia w Rzeczypospolitej Polskiej prawnej ochrony życia każdego człowieka (art. 38 Konstytucji RP) jako ponadustawowego wzorca dla oceny dopuszczalności przedstawionych rozwiązań.

¹⁶ Ibidem, 1.

4 | Autopoprawka z 20 listopada 2023 r. do Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z 13 listopada 2023 r.

Do pierwotnej wersji Projektu zawartego w druku nr 176 w dniu 20 listopada 2023 r. została złożona Autopoprawka, która w art. 152 KK zakłada uchylenie przepisów § 1 i 2, nadanie nowego brzmienia § 3 oraz dodaje dwa nowe przepisy § 4 i 5. Tym samym zakres prawnokarnej ochrony życia dziecka poczętego został radykalnie ograniczony, jeszcze bardziej niż w oryginalnym Projekcie z 13 listopada 2023 r. Przesłanką przestępstwa pozostało tylko przerwanie ciąży za zgodą kobiety z naruszeniem przepisów ustawy, jeżeli od początku ciąży upłynęło więcej niż 24 tygodnie, zagrożone sankcją w postaci kary pozbawienia wolności do lat 5 (art. 152 § 3 KK). Wejście w życie tych regulacji oznaczałoby zatem całkowitą dekryminalizację dobrowolnej aborcji aż do 24 tygodnia ciąży, czyli do osiągnięcia przez dziecko poczęte zdolności do samodzielnego życia poza organizmem matki. Co więcej, nawet wobec karalności przerywania ciąży po 24 tygodniu jej trwania, przewidziano dwa wyjątki. Nie podlegałyby karze sprawca takiego przestępstwa, „jeżeli badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” (art. 152 § 4 KK). Opisane w ten sposób wskazania eugeniczne do przerywania ciąży, funkcjonujące do momentu opublikowania wyroku TK z 22 października 2020 r. z ograniczeniem temporalnym (do osiągnięcia przez dziecko poczęte zdolności do samodzielnego życia poza organizmem matki), wraz z wejściem w życie rozwiązań przewidzianych w Autopoprawce do Projektu obowiązywałyby w całym trzecim (ostatnim) trymestrze ciąży, uwalniając sprawcę od kary nawet za czyn podjęty tuż przed porodem. Ponadto, na podstawie projektowanego art. 152 § 5 KK, nie podlegałyby karze „sprawca przestępstwa określonego w § 3 oraz podmiot określony w art. 18 § 2 i 3, jeżeli kobieta w ciąży jest dla niego osobą najbliższą”.

Wejście w życie powyższych przepisów oznaczałoby wprowadzenie w Polsce jednej z najbardziej liberalnych na świecie regulacji dotyczących dobrowolnej aborcji. Przyjęta w niej normatywna konstrukcja dopuszczalności przerywania ciąży budzi przy tym szereg zastrzeżeń natury aksjologicznej, karno-dogmatycznej i techniczno-legislacyjnej.

Zgodnie z motywami zawartymi w Uzasadnieniu, Projektodawcy zmagają się do ograniczenia tzw. efektu mrożącego oraz zwiększenia bezpieczeństwa „osób w ciąży”, zapewnienia spójności ze standardami międzynarodowymi, w tym europejskimi, a także postulatami Światowej Organizacji Zdrowia i innych instytucji ONZ^[17]. Powyższe zmiany uznają za niezbędne do zapewnienia osobom w ciąży realnej możliwości realizacji podstawowych praw, m.in. prawa do życia, najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia fizycznego i psychicznego, korzystania z postępu naukowego i jego realizacji, a także prawa do samostanowienia oraz do wolności od tortur, okrutnego i poniżającego traktowania. Zmiany te mają również spowodować zwiększenie bezpieczeństwa ciężarnych, bowiem zminimalizują ryzyko śmierci i uszczerbków na zdrowiu u ciężarnych pacjentek w sytuacji zwlekania przez lekarzy z udzieleniem pomocy medycznej z uwagi na obawę poniesienia odpowiedzialności karnej^[18].

W sferze aksjologicznej Projekt nie zawiera odniesień do Konstytucji RP jako wzorca dla weryfikacji tego czy życie dziecka poczętego (płod) stanowi wartość konstytucyjną i jest dobrem podlegającym samoistnej ochronie prawnej. Konsekwencje takiego „aksjologicznego przemilczenia” są szczególnie widoczne w tych fragmentach Uzasadnienia, w których projektodawcy dowodzą, iż aktualna regulacja art. 152 KK nie spełnia wymogów wynikających z zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Stwierdzają, że narusza ona zasadę przydatności, zasadę konieczności i zasadę proporcjonalności *sensu stricto*^[19]. Równocześnie nie przeprowadzają oni kompleksowego testu proporcjonalności dla proponowanych w Projekcie rozwiązań z uwzględnieniem rangi życia dziecka poczętego wśród wartości konstytucyjnych. Chronione w prawie międzynarodowym prawo do życia oraz prawo do zdrowia są powoływane jedynie w kontekście przysługiwania kobiecie ciężarnej uprawnienia do dobrowolnego przerwania ciąży oraz zagwarantowania dostępności do usług aborcyjnych dobrej jakości^[20]. Charakterystyczne jest przy tym stwierdzenie zawarte w Uzasadnieniu, iż „w przypadku kryminalizacji zabiegów przerwania ciąży za zgodą ciężarnej oraz udzielania ciężarnej pomocy w aborcji nie zostaje spełniony wymóg przydatności i konieczności ograniczeń.

¹⁷ Uzasadnienie do Autopoprawki, 2. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/4BA8846810D48387C1258AAE0065128C/%24File/176.pdf>.

¹⁸ Ibidem, 2-3.

¹⁹ Ibidem, 4-7.

²⁰ Ibidem, 9-10.

Nie sposób jest też uznać tych działań za działania szkodliwe w stopniu uzasadniającym ich kryminalizację, ponieważ dotyczą one realizacji przez ciężarną jej podstawowych praw człowieka”^[21]. Chociaż żaden z wiążących dokumentów prawa międzynarodowego nie traktuje aborcji jako „podstawowego prawa człowieka”^[22], to teza ta stała się wiodącym argumentem dla projektodawców. W efekcie w ich polu zainteresowania nie znalazły się takie normatywne wartości, jak dziecko poczęte (embrion, płód) oraz jego prawa, w tym prawo do życia. Ich ochrona jest pośrednia i warunkowa, a aktualizuje się tylko wtedy, gdy taka jest wola kobiety ciężarnej.

Dopuszczalność (niekaralność) przerywania ciąży, gdy od początków jej upłynęło więcej niż 24 tygodnie, czyli w razie wystąpienia wskazań eugenicznych (art. 152 § 4 KK), lub przerywania ciąży bez wskazywania powodu, ale gdy sprawcą, podżegaczem lub pomocnikiem jest osoba najbliższa dla kobiety w ciąży (art. 152 § 5 KK), dotyczy trzeciego (ostatniego) trymestru ciąży, gdy dziecko poczęte osiągnęło już zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej. Dolna granica temporalna tej przesłanki (upływ więcej niż 24 tygodni od początku ciąży) wyznacza cesurę pomiędzy okresem, w jakim znajdzie zastosowanie klauzula niekaralności a okresem, w jakim przerywanie ciąży za zgodą kobiety w ogóle nie stanowi czynu zabronionego. Górna granica temporalna nie została oznaczona, a co za tym idzie, przerywanie ciąży w razie wystąpienia wskazań eugenicznych będzie niekaralne do końca jej trwania. Tak szerokie ujęcie granic czasowych obu klauzul niekaralności (art. 152 § 4 i 5 KK) wymaga rozstrzygnięcia dwóch ważnych kwestii.

Po pierwsze, konieczne jest dokładne wyznaczenie cesury, oddzielającej stosowanie przepisów dotyczących ochrony życia „dziecka poczętego” i dopuszczalności przerywania ciąży (art. 152 – 154 KK) od regulacji chroniących życie „człowieka” po urodzeniu (art. 148-151, 155, 158-162 KK). Waga problemu wynika z tego, że standard prawnokarnej ochrony życia ludzkiego w fazie prenatalnej jest wyraźnie niższy od ochrony życia człowieka urodzonego czy też dopiero rodzącego się, co ilustruje dopuszczalność przerywania ciąży we wskazanych ustawowo wypadkach w pierwszym okresie, a także kryminalizacja zamachów nieumyślnych na życie

²¹ Ibidem, 5-6.

²² Alicja Grześkowiak, „Diritto all’aborto”, [w:] *Lexicon. Termini ambigui e discussi su famiglia, vita e questioni etiche* (Bologna: Edizioni Dehoniane, 2003), 245; Tadeusz Jasudowicz, „Między sumieniem a orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka” *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne*, nr 8 (2017): 55, 58.

oraz narażenia życia na niebezpieczeństwo dopiero w drugim okresie – w odniesieniu do „człowieka” urodzonego. Rozstrzygnięcia tego problemu poszukuje się w wykładni przepisu art. 149 KK, określającego znamiona przestępstwa dzieciobójstwa jako zabicia dziecka przez matkę „w okresie porodu”. W związku z treścią tego przepisu Sąd Najwyższy w uchwale z 26 października 2006 r. (I KZP 18/06)^[23] przyjął, że przedmiotem prawnokarnej ochrony przepisów rozdziału XIX KK *Przestępstwa przeciwko życiu*, posługujących się terminem „człowiek”, jest „życie i zdrowie człowieka od rozpoczęcia porodu (wystąpienia skurczów macicy, dających postęp porodowi), a w wypadku operacyjnego zabiegu cesarskiego cięcia kończącego ciążę – od podjęcia czynności zmierzających do przeprowadzenia tego zabiegu”. W innym wyroku z 27 września 2010 r. (V KK 34/10)^[24] Sąd Najwyższy dookreślił, że „ochrona dziecka nienarodzonego, zdolnego do życia poza organizmem matki, aktualizuje się także z chwilą zaistnienia medycznych wskazań do niezwłocznego zakończenia ciąży cesarskim cięciem” i wyprowadził wniosek o istnieniu obowiązku sprawowania tej ochrony przez lekarza już od „chwili wystąpienia zagrożenia płodu w stopniu uzasadniającym prawdopodobieństwo zaistnienia konieczności dokonania zabiegu, a więc w procesie diagnostycznym”. Oznacza to, że zarówno w całym okresie porodu naturalnego, jak i wcześniej – z chwilą zaistnienia medycznych wskazań do niezwłocznego zakończenia ciąży cesarskim cięciem – dziecko jest już objęte ochroną na mocy przepisów, w których ustawodawca użył terminu „człowiek”^[25].

Drugi problem, jaki wyłania się na tle niekaralności aborcji w okresie, gdy dziecko poczęte osiągnęło już zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki, to pytanie o zakres obowiązków lekarza i innych asystujących osób w trakcie zabiegu przerwania ciąży. Nie budzi żadnych zastrzeżeń obowiązek ratowania życia dziecka, które przeżyło taki zabieg, i powinno być traktowane jako „człowiek” w terminologii przepisów rozdziału XIX KK *Przestępstwa przeciwko życiu*. W dotychczasowej literaturze przedmiotu przyjmowano, że „zabieg służący ratowaniu życia lub zdrowia matki powinien również zmierzać do uratowania życia dziecka”^[26]. Tym bardziej, w analogiczny sposób należy traktować – legalne według

²³ Uchwała Sądu Najwyższego z 26 października 2006 r., I KZP 18/06, Orzecznictwo Sadu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 2006, Nr 11, poz. 97.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 27 września 2010 r., V KK 34/10, Orzecznictwo Sadu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 2010, Nr 12, poz. 105.

²⁵ Zob. Wiak, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, 1131-1132.

²⁶ Zoll, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, 303.

Projektu – przerywanie ciąży bez wskazywania powodu, gdy sprawcą, podżegaczem lub pomocnikiem jest osoba najbliższa dla kobiety w ciąży (art. 152 § 5 KK). Natomiast za istnieniem obowiązku podjęcia działań ratujących życie dziecka poczętego, gdy do przerywania ciąży dochodzi ze względu na jakość życia dziecka poczętego (przesłanek eugenicznych – art. 152 § 4 KK), przemawia reguła *pro vita humana*. Stoi ona na przeszkodzie takiej interpretacji, że przerywanie ciąży ma nastąpić kosztem życia dziecka, jeżeli możliwe jest podjęcie działań ratujących. Taką wykładnię wspiera charakter normatywny klauzuli z art. 152 § 4 i 5 KK. We wszystkich sytuacjach objętych ich zakresem przerywanie ciąży nie zostało bowiem uznane za legalne. Pozostawałoby ono nadal bezprawne, a jedynie wyłączona byłaby karalność takiego czynu. Do podobnych wniosków skłania argumentacja powoływana w piśmiennictwie medycznym, którego przedstawiciele przyjmują, że osiągnięcie przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem matki (ang. *viability*) powinno zobowiązywać, zarówno ciężarną pacjentkę, lekarza, jak i społeczeństwo, do „szacunku dla płodu jako pacjenta”^[27].

Trzeba zauważyć, że dotychczasowe przepisy art. 152 KK mają charakter powszechny i obejmują zakresem kryminalizacji czyn każdej osoby, poza samą kobietą ciężarną. Tymczasem – w ocenie projektodawców – wystarczające są „aktualne regulacje dot. zasad wykonywania zawodu lekarza i ich ewentualnej odpowiedzialności karnej i etycznej”^[28]. Postulat karania lekarzy, a równocześnie dekryminalizacja i depenalizacja czynów innych osób, nie znajduje żadnego uzasadnienia. Przerwanie ciąży wykonane przez osobę nieposiadającą wiedzy medycznej może bowiem prowadzić do groźnych konsekwencji dla zdrowia i życia samej kobiety ciężarnej, a co za tym idzie, czyn taki charakteryzuje się obiektywnie wyższym stopniem społecznej szkodliwości.

Od strony systemowo-dogmatycznej budzi wątpliwości wprowadzenie do klauzuli niepodlegania karze w art. 152 § 5 KK osobnego – obok sprawcy czynu z art. 152 § 3 KK – wyłączenia karalności podżegacza i pomocnika („podmiot określony w art. 18 § 2 i 3”). Wyniki wykładni systemowej prowadzą bowiem do wniosku, że brak takiego dookreślenia w drugiej klauzuli dotyczącej wskazań eugenicznych (art. 152 § 4 KK), w której wyłączenie

²⁷ Frank Chervenak et al., „The importance of professional responsibility and fetal viability in the management of abortion” *Journal of Perinatal Medicine*, nr 3 (2024): 250.

²⁸ Teza ta została wyrażona dwukrotnie w Uzasadnieniu do Autopoprawki, 3, 8.

karalności zostało ograniczone jedynie do czynu *expressis verbis* „sprawcy”, oznacza, że skutek ten nie dotyczy podżegacza i pomocnika, i ich zachowania nadal będą objęte karalnością. Co więcej, do takiej samej konkluzji należałoby dojść przy wykładni pozostałych klauzul niekaralności występujących w Kodeksie karnym, które posługują się słowem „sprawca”^[29] i dopuścić odpowiedzialność podżegacza i pomocnika za takie czyny na zasadzie swoistego „wyjątku od wyjątku”. Byłoby to oczywiście sprzeczne z dotychczasową wykładnią słowa „sprawca”, które – poza rozdziałem II KK *Formy popełnienia przestępstwa* – jest interpretowane w znaczeniu szerokim, jako obejmujące wszystkie postacie współdziałania przestępnego, w tym podżeganie i pomocnictwo^[30], lecz do takich niespójności prowadzą przepisy zawarte w Projekcie.

Wiele niejasności wywołuje stosunek projektowanego art. 152 § 3 KK do warunków dopuszczalności przerywania ciąży zawartych w ustawie z 7 stycznia 1993 r., w której projektodawcy nie zamierzają wprowadzić żadnych zmian dostosowujących. Przepis art. 152 § 3 KK ma nadal pozostać normą blankietową, wprowadzającą karalność przerywania ciąży „z naruszeniem przepisów ustawy”. Skoro dekryminalizacja miałaby objąć przerywanie ciąży za zgodą kobiety ciężarnej, jeżeli od jej początku nie upłynęło więcej niż 24 tygodnie, to zostanie pozbawione sankcji karnej naruszenie warunków ustawowych, np. dotyczących przerywania ciąży, jeżeli od jej początku nie upłynęło więcej niż 12 tygodni, w razie gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (art. 4a ust. 2 w zw. z ust. 1 pkt 3 u.p.r.). Tym niemniej formalnie będą one wciąż obowiązywały. Nie dojdzie natomiast do utraty mocy np. obowiązku wykonania przerwania ciąży wyłącznie przez lekarza (art. 4a ust. 1 *in principio* u.p.r.), a gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej – przez lekarza w szpitalu (art. 4a ust. 3 w zw. z ust. 1 pkt. 1 u.p.r.), wymogu potwierdzenia zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej przez innego lekarza niż dokonujący przerwania ciąży (art. 4a ust. 5 w zw. z ust. 1 pkt 1 u.p.r.) albo warunków dotyczących zgody w przypadku osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie (art. 4a ust. 4 u.p.r.).

²⁹ Na przykład art. 239 § 2 KK, który wyłącza karalność „sprawcy, który ukrywa osobę najbliższą”.

³⁰ Andrzej Sakowicz, Sebastian Zieliński, „Formy popełnienia przestępstwa”, [w:] *Kodeks karny*, t. I, *Część ogólna*, red. Michał Królikowski, Robert Zawłocki (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 487.

Wobec powyższych zastrzeżeń natury aksjologicznej i systemowej, już tylko dodać należy, że omawiany projekt ustawy ma także braki o charakterze legislacyjnym. Systematyce kodeksowej nie jest bowiem znany proponowany zakres kary pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 152 § 3 KK („do lat 5”), a sankcja ta występuje jedynie w przedziale „od 3 miesięcy do lat 5” (np. art. 135 § 1 KK, art. 149 KK, art. 150 KK).

5 | Projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży z 13 listopada 2023 r. (druk sejmowy nr 177)

Rozwiązania zawarte w Projekcie ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży z 13 listopada 2023 r. (druk sejmowy nr 177) mają na celu „zagwarantować osobom mieszkającym w Polsce realizację praw reprodukcyjnych, w tym prawa do ochrony zdrowia i poszanowania wolności i prywatności w zakresie rozrodczości”^[31]. Realizację tych praw, jak dowodzą projektodawcy, ma zapewnić przede wszystkim zagwarantowanie prawa do przerywania ciąży, traktowanego jako świadczenie opieki zdrowotnej, do końca 12 tygodnia jej trwania, a w określonych w Projekcie sytuacjach – również po upływie 12 tygodnia, oraz dekryminalizacja wszelkich form przerywania ciąży za zgodą kobiety ciężarnej^[32].

Dla odczytania ogólnej aksjologii rozwiązań zawartych w Projekcie kluczową rolę pełni deklaracja, iż „osoba w ciąży ma prawo do świadczenia opieki zdrowotnej w postaci przerywania ciąży do końca 12 tygodnia jej trwania” (art. 2 ust. 1 Proj.u.b.p.c.177). Takie „świadczenie” byłoby udzielane „na wniosek osoby w ciąży”, złożony w dowolnej formie (art. 2 ust. 7 Proj.u.b.p.c.177), a do przerywania ciąży byłaby wymagana „zgoda osoby w ciąży” (art. 3 ust. 1 Proj.u.b.p.c.177). Realizacja tego postulatu oznaczałaby wprowadzenie w Polsce modelu „aborcji na żądanie” w pierwszym trymestrze ciąży.

³¹ Uzasadnienie, 1. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/o/FCDFB2FD4380D5C4C1258AAE0062A575/%24File/177.pdf>.

³² Ibidem, 1.

Po upływie 12 tygodnia trwania ciąży przewidziane zostały ograniczenia. Takie „świadczenie opieki zdrowotnej” przysługiwałoby nadal, ale tylko w razie wystąpienia jednego ze wskazań:

1. medycznego – gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia, w tym w szczególności zdrowia fizycznego lub psychicznego, osoby w ciąży;
2. eugenicznego – gdy wyniki diagnostyki prenatalnej lub inne przesłanki medyczne wskazują na to, że występują nieprawidłowości rozwojowe lub genetyczne płodu;
3. kryminalnego – gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że ciąża jest następstwem czynu zabronionego (art. 2 ust. 2 Proj.u.b.p.c.177).

Przerywanie ciąży ze względów medycznych nie byłoby przy tym ograniczone czasowo, natomiast względy eugeniczne oraz kryminalne byłyby uwzględniane do końca 24 tygodnia ciąży, a gdy stwierdzone u płodu nieprawidłowości uniemożliwiają późniejszą zdolność płodu do życia poza organizmem osoby w ciąży – również po 24 tygodniu ciąży (art. 2 ust. 9 Proj.u.b.p.c.177), czyli, jak należy rozumieć – aż do początku porodu.

Projekt wprowadza również procedurę dotyczącą uzyskania zgody na przerwanie ciąży w przypadku osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie (art. 3 ust. 3-6 Proj.u.b.p.c.177), nakłada na świadczeniodawcę, który zawarł umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia w zakresie świadczeń opieki zdrowotnej nad osobą w ciąży, obowiązek wykonywania przerywania ciąży (art. 5 ust. 1 Proj.u.b.p.c.177), a także, w razie gdy lekarz korzysta z „klauzuli sumienia”, zobowiązuje ordynatora do wskazania innego lekarza, który wykona przerwanie ciąży (art. 5 ust. 2 Proj.u.b.p.c.177), a gdy wszyscy lekarze złożyli takie oświadczenia – zawarcia umowy z podwykonawcą (art. 5 ust. 3 Proj.u.b.p.c.177).

Z perspektywy prawa karnego najistotniejszą decyzją jest wykreślenie art. 152 KK, który aktualnie przewiduje odpowiedzialność innych osób, poza kobietą ciężarną, za przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawowych. W konsekwencji takiej dekryminalizacji życie dziecka poczętego zostałoby pozbawione samodzielnej ochrony prawnokarnej nie tylko w pierwszych 12 tygodniach ciąży, co wynika wprost z art. 2 ust. 1 Proj.u.b.p.c.177, ale również po tym okresie – w razie naruszenia ustawowych warunków dopuszczalności przerywania ciąży, określonych w treści Projektu. Na tle prawa karnego przepisy te należy uznać za *lex imperfecta*, czyli normy pozbawione sankcji kryminalnej.

Znamienne jest przy tym, że twórcy Projektu nie dostrzegają nie tylko żadnych uwarunkowań konstytucyjnych w zakresie ochrony życia w fazie prenatalnej, ale również konsekwencji systemowych wejścia w życie proponowanych rozwiązań. Nie sposób ich pogodzić np. z definicją „dziecka”, zawartą w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka^[33], którym jest „każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności”, oraz z zawartym w tej ustawie obowiązkiem działania Rzecznika na rzecz ochrony praw dziecka, w szczególności prawa do życia (art. 3 ust. 2 pkt 1). W wewnętrznej systematyce Kodeksu karnego zastanawia pozbawienie dziecka poczętego bezpośredniej prawnokarnej ochrony życia przy pozostawieniu karalności spowodowania uszczerbku na zdrowiu dziecka poczętego (art. 157a KK).

6 | Projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie z 24 stycznia 2024 r. (druk sejmowy nr 224)

W Projekcie ustawy o świadomym rodzicielstwie z 24 stycznia 2024 r. (druk sejmowy nr 224), tytułowe „świadome rodzicielstwo” jest rozumiane jako „swobodne decydowanie o posiadaniu dzieci oraz ich liczbie, a także planowanie ich narodzin w wybranych przez rodziców odstępach czasu, z uwzględnieniem możliwości stosowania środków zapobiegania ciąży, przerywania ciąży oraz procedur medycznie wspomaganej prokreacji” (art. 2 pkt 1 Proj.u.ś.r.224). Samo przerywanie ciąży jest uznane za „świadczanie zdrowotne” (art. 2 pkt 2 Proj.u.ś.r.224).

Projekt różni się od pozostałych omawianych propozycji legislacyjnych tym, że formalnie nie przewiduje zmian w treści przepisów karnych karykularyzujących przerywanie ciąży za zgodą kobiety ciężarnej (art. 152 KK). Jak już wcześniej wskazano, mają one „blankietowy” charakter, tj. wprowadzają odpowiedzialność jedynie za takie zachowania, które zostały podjęte „z naruszeniem przepisów ustawy”. O rzeczywistym zakresie karalności nadal decydowałyby więc warunki dopuszczalności przerywania ciąży, które w projektowanej ustawie zostały ujęte bardzo szeroko. Zgodnie z art. 5

³³ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, Dz. U. z 2023 r., poz. 292, dalej: ustawa z 6 stycznia 2000 r.

ust. 1 Proj.u.ś.r.224, „Każda osoba w ciąży ma prawo do świadczenia zdrowotnego w postaci przerwania ciąży w okresie pierwszych 12 tygodni jej trwania” oraz „samodzielnie podejmuje decyzję o kontynuowaniu albo o przerwaniu ciąży” (art. 5 ust. 4 Proj.u.ś.r.224). Ponadto, po upływie 12 tygodni przerywanie ciąży byłoby dopuszczalne, gdy:

1. ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby w ciąży (bez ograniczeń czasowych);
2. występuje duże prawdopodobieństwo ciężkich i nieodwracalnych wad płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (do 24 tygodnia ciąży, a gdy wykryta choroba lub wada uniemożliwia płodowi samodzielne życie i nie ma możliwości jej wyleczenia – bez ograniczeń);
3. zachodzi podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (do 18 tygodnia ciąży, na podstawie samego oświadczenia złożonego przez kobietę w ciąży).

Symbolicznym dopełnieniem założeń aksjologicznych Projektu jest uchylenie definicji „dziecka” z ustawy z 6 stycznia 2000 r.

Rozwiązania te wprowadzają model „aborcji na żądanie” w pierwszym trymestrze ciąży. W zakresie wskazań eugenicznych oraz kryminalnych, będących przesłankami do przerwania ciąży po upływie 12 tygodni jej trwania, są nawet przedmiotowo szerzej określone niż w omawianym wcześniej Projekcie ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży (druk nr 177). Wystarczy bowiem „duże prawdopodobieństwo” wystąpienia wad rozwojowych płodu, podczas gdy w tym drugim Projekcie wymaga się, aby nieprawidłowości rozwojowe lub genetyczne płodu potwierdzone były „wynikami diagnostyki prenatalnej lub innymi przesłankami medycznymi”. Wystarczające jest też samo „podejrzenie”, a nie jak w Projekcie zawartym w druku nr 177 – „uzasadnione podejrzenie”, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Podsumowując, chociaż nie przewidziano uchylenia przepisów karnych (art. 152 KK) dających podstawy do odpowiedzialności za przerwanie ciąży za zgodą kobiety, to będą one miały niewielki zakres zastosowania, np. w razie naruszenia warunków dotyczących uzyskania pisemnej zgody kobiety (art. 6 Proj.u.ś.r.224) lub przekroczenia granic temporalnych – 18 miesięcy ciąży dla aborcji ze względów kryminalnych. W żadnym razie nie wpłyną one na realizację zapisanego w art. 5 ust. 1 Proj.u.ś.r.224 „prawa do świadczenia zdrowotnego w postaci przerwania ciąży w okresie

pierwszych 12 tygodni jej trwania” przez „każdą osobę w ciąży”. W pierwszym trymestrze ciąży życie dziecka poczętego zostanie więc pozbawione bezpośredniej prawnokarnej ochrony, a o dopuszczalności aborcji będzie przesądzała wola matki^[34].

7 | Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 23 lutego 2024 r. (druk sejmowy nr 223)

Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 23 lutego 2024 r. (druk sejmowy nr 223) zawiera najmniej radykalną propozycję, która nie zakłada wprowadzenia żadnych zmian w zakresie przepisów karnych, a jedynie dotyczy poszerzenia ustawowych warunków dopuszczalności przerywania ciąży. Jak wynika z dołączonego Uzasadnienia, Projektodawcy zmierzają do „odwrócenia negatywnych skutków” wyroku TK z 22 października 2020 r. Równocześnie deklarują, iż zamierzają złożyć „wniosek o przeprowadzenie referendum w sprawie dalej idącej liberalizacji prawa aborcyjnego”^[35].

Stosownie do tej zapowiedzi Projekt utrzymuje zasadę ochrony życia dziecka poczętego oraz generalny zakaz przerywania ciąży, ale dodaje – obok obowiązujących w ustawie z 7 stycznia 1993 r. wskazań zdrowotnych i kryminalnych – nową przesłankę legalizującą, gdy „wyniki badań wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkich i nieodwracalnych wad płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” (art. 1 pkt 2 Proj.u.z.p.r.223).

³⁴ W ostatnim czasie propozycja ta spotkała się ze zdecydowaną krytyką Adama Strzembosza, który Projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie uznał za „wysoce niemoralny, sprzeczny z wiedzą naukową oraz z prawami człowieka”; Adam Strzembosz, „Projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie jest niezgodny z Konstytucją,” *Rzeczpospolita*, 3 marca 2024 r. <https://www.rp.pl/polityka/art-39941061-prof-adam-strzembosz-projekt-ustawy-o-swwiadomym-rodzicielstwie-jest-niezgodny-z-konstytucja>.

³⁵ Uzasadnienie, 5. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/33ABC71F4AF43F-2FC1258AD100520E69/%24File/223.pdf>.

Dodatkowe zmiany dotyczą opisanych w ustawie z 7 stycznia 1993 r. szczególnych warunków wykonania legalnego przerwania ciąży ze względów kryminalnych, takich jak obowiązek wydania przez prokuratora postanowienia w terminie 3 dni kalendarzowych od dnia złożenia wniosku oraz uznanie „niebudzącego wątpliwości oświadczenia kobiety” za samoistną przesłankę wydania takiego postanowienia (art. 1 pkt 2c Proj.u.z.p.r.223). Wprowadzona zostaje również zasada, iż „Świadczenia opieki zdrowotnej w postaci przerywania ciąży udziela się bez zbędnej zwłoki”, przy czym nie później niż w terminie 72 godzin od momentu wyrażenia woli przez kobietę w ciąży po stwierdzeniu zaistnienia ustawowych przesłanek (art. 1 pkt 4 Proj.u.z.p.r.223).

Propozycje zawarte w Projekcie nie podważają wprost konstytucyjnej zasady ochrony życia każdego człowieka w całym okresie jego rozwoju, jednak na nowo wywołują dyskusję na temat nieprzekraczalnych dla ustawodawcy granic tej ochrony. Na dalszych etapach prac legislacyjnych trzeba będzie odpowiedzieć na pytanie czy dopuszczalność przerywania ciąży w razie wystąpienia dużego prawdopodobieństwa wad płodu albo choroby zagrażającej jego życiu nie narusza konstytucyjnej zasady proporcjonalności. Gruntownego rozważenia będą też wymagały ustawowe podstawy do zobowiązania podmiotu, który zawarł umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia, do zapewnienia udzielania świadczeń obejmujących przerywanie ciąży, a także rzeczywisty zakres pozostałych przesłanek, skoro w Uzasadnieniu Projektodawcy stwierdzają wprost, że powodem do legalnego przerwania ciąży z powodu zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety w ciąży (przesłanki zdrowotne) może być również zagrożenie dla „zdrowia psychicznego”^[36].

³⁶ Ibidem, 9.

8 | Rozwiązania zawarte w projektach ustaw na tle konstytucyjnego standardu ochrony życia każdego człowieka

Znamienne jest, że twórcy omawianych projektów ustaw, nawet gdy odwołują się do standardów ponadustawowych, to czynią to jedynie z perspektywy kobiety ciężarnej – jej godności, prawa do zdrowia, prawa do prywatności lub „prawa do aborcji”, a nie dostrzegają drugiego koniecznego punktu odniesienia, jakim jest podstawowe i przyrodzone prawo do życia przysługujące każdej istocie ludzkiej. Brak takiej refleksji jest zastanawiający, bowiem Konstytucja RP w art. 38 *expressis verbis* zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia, a szczegółowy zakres tej ochrony był w ostatnim czasie przedmiotem kilku wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał zarysował w nich wiążące ustawodawcę zwykłego standardy ochrony życia człowieka w okresie prenatalnego rozwoju, które każdy projektodawca powinien uwzględnić, aby nie narażać się na zarzut sprzeczności zgłoszonych propozycji z Konstytucją RP.

Fundamentalne znaczenie dla tych rozważań powinno mieć orzeczenie TK z 28 maja 1997 r., w którym obowiązek prawnej ochrony życia – od początku jego powstania – został powiązany z istotą demokratycznego państwa prawnego. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że:

„podstawowym przymiotem człowieka jest jego życie. Pozbawienie życia unicestwia więc równocześnie człowieka, jako podmiot praw i obowiązków. Jeżeli treścią zasady państwa prawa jest zespół podstawowych dyrektyw wyprowadzanych z istoty demokratycznie stanowionego prawa, a gwarantujących minimum jego sprawiedliwości, to pierwszą taką dyrektywą musi być respektowanie w państwie prawa wartości, bez której wykluczona jest wszelka podmiotowość prawna, tj. życia ludzkiego od początków jego powstania. Demokratyczne państwo prawa jako naczelną wartość stawia człowieka i dobra dla niego najcenniejsze. Dobrem takim jest życie, które w demokratycznym państwie prawa musi pozostawać pod ochroną konstytucyjną w każdym stadium jego rozwoju”^[37].

³⁷ Orzeczenie TK z 28 maja 1997 r., pkt 3.

W orzeczeniu z 28 maja 1997 r. TK potwierdził, że do ochrony tej wartości w pierwszym rzędzie jest powołany ustawodawca zwykły, a podstawowym instrumentem służącym temu jest ustanowienie zakazów i nakazów mających na celu nienaruszalność dobra prawnego. Ustawodawca może określić wyjątkowe sytuacje, w których – ze względu na kolizję dóbr stanowiących wartości konstytucyjne, prawa lub wolności – ochrona ta może być ograniczona, a nawet wyłączona ze względu na konieczność ochrony lub realizacji innych wartości, praw czy wolności konstytucyjnych. Jednakże „swoboda ustawodawcy nie może przekraczać pewnych granic. W szczególności ustawodawca nie może całkowicie zrezygnować z ochrony określonych dóbr prawnych, lecz ma obowiązek zapewnienia im »dostatecznej ochrony«”^[38].

Istotą rozwiązań zaproponowanych w projektach ustaw zawartych w drukach sejmowych nr 176, 177 i 224 jest wyłączenie początkowej fazy życia człowieka w okresie prenatalnego rozwoju spod samoistnej ochrony prawa karnego. Projektodawcy nie przewidują przy tym innych środków prawnych, które zapewniałyby dostateczną ochronę życia dziecka poczętego. Regulacje te są więc fundamentalnie sprzeczne z nakreślonymi przez TK w orzeczeniu z 28 maja 1997 r. standardami ochrony życia ludzkiego w całym okresie jego rozwoju (od momentu powstania), która powinna być adekwatna do konstytucyjnej rangi tego dobra prawnego i niezależna od subiektywnej oceny innego podmiotu (matki). Czytelnym przykładem takiej aksjologicznej niespójności zaproponowanych rozwiązań z wartościami konstytucyjnymi jest pojęcie „świadomego rodzicielstwa”, które w projekcie zawartym w druku nr 224 jest rozumiane jako „swobodne decydowanie o posiadaniu dzieci oraz ich liczbie, a także planowanie ich narodzin w wybranych przez rodziców odstępach czasu, z uwzględnieniem możliwości [...] przerywania ciąży”. Stwierdzenie to jest nie do pogodzenia ze stanowiskiem TK wyrażonym w orzeczeniu z 28 maja 1997 r., w którym sprzeciwiono się utożsamianiu prawa do urodzenia dziecka z prawem do przerwania ciąży. Trybunał jednoznacznie stwierdził bowiem, że:

„nie można decydować o posiadaniu dziecka w sytuacji, gdy dziecko to już rozwija się w fazie prenatalnej i w tym sensie jest już »posiadane« przez rodziców. Prawo do posiadania dziecka może być interpretowane wyłącznie w aspekcie pozytywnym, a nie jako prawo do unicestwienia rozwijającego się płodu ludzkiego”^[39].

³⁸ Ibidem, pkt 4.1.

³⁹ Ibidem, pkt 4.3.

Jedynie ostatni z omawianych projektów, zawarty w druku sejmowym nr 223, nie podważa wprost generalnej zasady ochrony życia dziecka poczętego, ale wprowadza wyłączenie z jej zakresu, gdy „wyniki badań wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkich i nieodwracalnych wad płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” (art. 1 pkt 2 Proj.u.z.p.r.223). W świetle argumentacji zawartej w orzeczeniu TK z 28 maja 1997 r. przyjęć należy, że ustawodawca może w wyjątkowych sytuacjach ograniczyć lub wyłączyć ochronę wartości konstytucyjnej – jak proponują to uczynić twórcy powyższego projektu – „nie jest wszakże uprawniony do dowolnego i arbitralnego rozstrzygania takich kolizji. W szczególności zaś powinien kierować się wynikami porównania wartości kolidujących ze sobą dóbr, praw i wolności”^[40]. W konsekwencji wymaga rozważenia czy te warunki zostały w treści projektu dochowane.

Kwestię dopuszczalności przerywania ciąży w razie wystąpienia wskazań eugenicznych rozstrzygnął TK w wyroku z 22 października 2020 r., który, zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, ma moc powszechnie obowiązującą i jest ostateczny. Znaczenie tego judykatu jest jednak podważane, zarówno ze względów proceduralnych (kompozycji składu orzekającego), jak i merytorycznych (nieuwzględnienia godności kobiety oraz naruszenia prawa do życia prywatnego i ochrony zdrowia)^[41]. Zastrzeżenia formalne tracą jednak na znaczeniu, jeżeli zważy się, że rozstrzygnięcie to merytorycznie wpisuje się w dotychczasową linię orzecniczą TK^[42] oraz jest zgodne z poglądami prezentowanymi w piśmiennictwie^[43]. W wyroku tym

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Zob. Krzysztof Wiak, „Judgement of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020 (K 1/20) on eugenic abortion” *Teka Komisji Prawniczej PAN*, nr 2 (2021): 500.

⁴² Poza orzeczeniem TK z 28 maja 1997 r., należy wymienić również wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 września 2008 r., K 44/07, OTK ZU 7A/2008, poz. 126.

⁴³ Przykładowo Andrzej Zoll oceniając ustawowe regulacje dotyczące wskazań eugenicznych do przerwania ciąży stwierdził: „[...] nigdy tej przesłanki nie rozumiałem. Jak może być powodem do przerwania ciąży, czyli do zabicia dziecka nienarodzonego, jego ciężka nieuleczalna choroba albo wada rozwojowa, której nie da się usunąć. Mamy tu do czynienia z klasyczną eugeniką”; Andrzej Zoll, *Trzy przesłanki do śmierci*. <https://opoka.org.pl/biblioteka/F/FE/imago201103-trzyp.html>. Natomiast Włodzimierz Wróbel podkreślał, że „sam fakt upośledzenia płodu (nieuleczalnej choroby) nie może samodzielnie przesądzać o dopuszczalności zabiegu przerywania ciąży w perspektywie konstytucyjnej. Ani bowiem dbałość o jakość przekazywanego kodu genetycznego (przesłanki eugeniczne *sensu stricto*), ani взгляд na ewentualny dyskomfort życia chorego dziecka, nie może usprawiedliwiać

nie zostało bowiem wyprowadzone żadne normatywne *novum*, a jedynie na podstawie wyznaczonego wcześniej w orzeczeniu TK z 28 maja 1997 r. konstytucyjnego standardu ochrony życia sformułowano logiczny wniosek o niezgodności z tym wzorcem przepisów legalizujących aborcję w razie wystąpienia wskazań eugenicznych.

W powołanym wyroku z 22 października 2020 r. TK podtrzymał stanowisko, że:

„życie ludzkie jest wartością w każdej fazie rozwoju i jako wartość, której źródłem są przepisy konstytucyjne, powinno być chronione przez ustawodawcę, nie tylko w formie przepisów gwarantujących przetrwanie człowieka jako jednostki czysto biologicznej, ale także jako bytu całościowego, dla którego egzystencji niezbędne są również odpowiednie warunki społeczne, bytowe, kulturowe, w całości składające się na istnienie jednostki.”^[44]

Trybunał wyprowadził też wniosek, że:

„Z istoty przyrodzonej i niezbywalnej godności przynależnej każdemu człowiekowi oraz jej jednakowości wynika zakaz różnicowania wartości danego człowieka, a zatem jego życia. Niedopuszczalne jest twierdzenie, że z uwagi na jakieś cechy jedna jednostka jest mniej warta od innej jako człowiek. Twierdzenie to odnosi się nie tylko do fazy postnatalnej, ale dotyczy także fazy prenatalnej życia człowieka”^[45].

Dokonując ostatecznej oceny, czy ograniczenie prawnej ochrony życia dziecka poczętego w razie wystąpienia wskazań eugenicznych jest konieczne i uzasadnione, TK stwierdził, że:

„samoistną podstawą do przerwania ciąży nie mogą być okoliczności związane ze stanem zdrowia dziecka. [...] Nie jest [...] dopuszczalne [...] przeciwstawianie zdrowia człowieka jego życiu, gdyż problemu ważenia dóbr nie

decyzji o podjęciu działań zmierzających do spowodowania jego śmierci”; Włodzimierz Wróbel, „Konstytucyjne gwarancje ochrony życia a przesłanki dopuszczalności aborcji”, [w:] *Konstytucyjna formuła ochrony życia. Druk sejmowy nr 993, Przed pierwszym czytaniem*, nr 3 (Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych, 2007), 32.

⁴⁴ Wyrok TK z 22 października 2020 r., pkt 3.4.

⁴⁵ Ibidem, pkt 3.3.2.

można rozpatrywać, gdy zarówno dobro poświęcone, jak i dobro ratowane przynależy do tego samego podmiotu”^[46].

Nie można też przyjąć, że:

„duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu ma stanowić podstawę do automatycznego domniemania naruszenia dobrostanu kobiety ciężarnej, samo zaś wskazanie na potencjalne obciążenie dziecka takimi wadami ma charakter eugeniczny”^[47].

W wyroku z 22 października 2020 r. Trybunał potwierdził wcześniejsze ustalenia poczynione w orzeczeniu z 28 maja 1997 r. i konsekwentnie zaadoptował je do oceny przesłanki eugenicznej z art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r., rozstrzygając, iż takie ograniczenie prawnej ochrony życia nie znajduje konstytucyjnego uzasadnienia.

9 | Poglądy społeczeństwa na temat legalizacji przerywania ciąży

Często powoływanym argumentem za daleko idącą liberalizacją w zakresie dopuszczalności przerywania ciąży jest odwoływanie się do woli społeczeństwa. Projektodawcy ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk nr 223) przywołują na przykład „masowe protesty obywaterek i obywateli Polski jesienią 2020 roku” oraz „liczne badania opinii publicznej” wyrażające dezaprobatę wobec wyroku TK z 22 października 2020 r.^[48]

Tymczasem ostatnie badania opinii publicznej z całą pewnością nie potwierdzają poparcia dla tak daleko idącej liberalizacji, jak proponuje się w większości analizowanych projektów ustaw. Wynika z nich raczej

⁴⁶ Ibidem, pkt 4.2.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Uzasadnienie, 5. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/33ABC71F4AF43F-2FC1258AD100520E69/%24File/223.pdf>.

wsparcie dla powrotu do modelu określanego mianem „kompromisu aborcyjnego”, a zatem do rozwiązań funkcjonujących przed opublikowaniem uzasadnienia wyroku TK z 22 października 2020 r.

Badanie przeprowadzone w kwietniu 2023 r. przez CBOS^[49] wskazuje, że 59% ankietowanych zgadza się, że przerywanie ciąży powinno być dopuszczone przez prawo, gdy zagrożone jest życie matki, i 57% uważa, że aborcja powinna być dopuszczalna, gdy ciąża jest wynikiem czynu zabronionego. Ponadto 23% badanych akceptuje w sposób mniej zdecydowany („raczej tak”) aborcję w tych dwóch przypadkach. 49% ankietowanych zdecydowanie popiera prawną dopuszczalność aborcji w sytuacji, gdy zagrożone jest zdrowie matki, a 31% raczej popiera przerwanie ciąży w takim przypadku. 36% ankietowanych zdecydowanie akceptuje aborcję, a 26% raczej akceptuje, gdy wiadomo, że dziecko urodzi się upośledzone.

Natomiast tylko 21% Polaków łącznie („zdecydowanie” lub „raczej”) zgadza się, że przerwanie ciąży powinno być dopuszczalne, gdy kobieta jest w ciężkiej sytuacji materialnej. 34% ankietowanych raczej się temu sprzeciwia, a kolejne 31% zdecydowanie jest temu przeciwnie. Opinię, że przerwanie ciąży powinno być dopuszczalne, gdy kobieta jest w trudnej sytuacji osobistej, podzieli łącznie 20% (zdecydowanie i raczej) dorosłych Polaków. 35% ankietowanych uważa, że raczej nie powinno być to dozwolone, a 30% – że zdecydowanie nie powinno być dozwolone. Największy sprzeciw Polaków budzi sytuacja, gdy kobieta po prostu nie chce mieć dziecka. Aż 47% badanych zdecydowanie nie popiera dopuszczalności aborcji w takim przypadku, a kolejne 22% – raczej nie popiera.

Ostatnie badania, przeprowadzone w marcu 2024 r.^[50], potwierdzają tę tendencję. Na pytanie „W jakich przypadkach polskie prawo powinno dopuszczać legalne przerywanie ciąży?” ankietowani odpowiedzieli twierdząco:

- gdy ciąża zagraża życiu matki – 85,4%;
- gdy ciąża zagraża zdrowiu matki – 72,8%;
- gdy dziecko urodzi się z poważnymi wadami – 71,1%;
- gdy ciąża jest wynikiem kazirodztwa – 70,1%;

⁴⁹ *Stosunek Polaków do aborcji, Komunikat z badań, COBOS, kwiecień 2023, 2-3.* https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_047_23.PDF.

⁵⁰ Badanie przeprowadzone przez United Surveys w dniach 8-10 marca 2024 r. dla RMF FM i Dziennika Gazety Prawnej. https://www.rmfm24.pl/polityka/news-zapytalismy-polakow-o-aborcje-sondaz,nId,7387609#crp_state=1

- gdy dziecko urodzi się z poważnymi wadami z wyłączeniem zespołu Downa – 61%;
- gdy matka jest niepełnoletnia – 30,7%;
- gdy matka jest w złej sytuacji materialnej – 29,5%;
- gdy matka jest w trudnej sytuacji osobistej – 28,4%;
- gdy kobieta nie chce mieć dziecka – 24,7%.

Zaprezentowane wyniki badań nie odbiegają od poglądów opinii publicznej wyrażanych w latach poprzednich i nie mogą stanowić argumentu za liberalnymi rozwiązaniami, wykraczającymi poza tzw. kompromis aborcyjny^[51].

10 | Podsumowanie

Rozwiązania zmierzające do poszerzenia zakresu legalnej aborcji, zawarte w projektach ustaw objętych pracami legislacyjnymi w Sejmie X kadencji (druki sejmowe nr 176, 177 i 224), budzą poważne zastrzeżenia o charakterze aksjologicznym. Przede wszystkim, wprowadzenie legalności przerywania ciąży „na żądanie” kobiety wprost narusza konstytucyjny obowiązek zapewnienia dostatecznej ochrony życiu ludzkiemu w całym okresie jego rozwoju. Rozwiązania, które zmierzają do normatywnego wykreowania „prawa do aborcji”, naruszają zasadę proporcjonalności przy rozstrzygnięciu kolizji różnych dóbr prawnych z prawem do życia i z tego powodu nie dają się pogodzić z konstytucyjnymi standardami. Można je wręcz porównać do postulatu poszerzenia granic obrony koniecznej w drodze całkowitego wyeliminowania z Kodeksu karnego odpowiedzialności za zabójstwo.

Ewentualne przywrócenie dopuszczalności przerywania ciąży ze wskazań eugenicznych (druk sejmowy nr 223), nawet jeżeli nie prowadzi do podważenia zasady ochrony ludzkiego życia w okresie prenatalnego rozwoju, to każe postawić fundamentalne pytanie o miejsce osób niepełnosprawnych we współczesnym społeczeństwie. Wobec tej przesłanki

⁵¹ Zob. Agnieszka Kania-Chramega, *Warunki legalności przerywania ciąży. Problemy prawnokarne i społeczne* (Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2020), 152.

w literaturze prawniczej są formułowane zarzuty dyskryminacji i nierównego traktowania^[52].

Na koniec należy zauważyć, że argumentacja projektodawców nieraz rozmija się z istotą i rzeczywistym, obiektywnie odczytanym, zakresem zastosowania proponowanych przepisów. Uzasadniając potrzebę wprowadzenia zmian wskazuje się na ryzyko śmierci i uszczerbków na zdrowiu u ciężarnych pacjentek oraz przypadki zwlekania z udzieleniem pomocy w szpitalach skutkujące śmiercią pacjentek w zaawansowanej ciąży. Tymczasem obowiązujące przepisy w szerokim zakresie dopuszczają przerwanie ciąży przez lekarza, gdy „ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej” (art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.r.).

Bibliografia

- Chervenak Frank, Renee McLeod-Sordjan, Jonathan D. Moreno, Susan Pollet, Eran Bornstein, Joachim Dudenhausen, Amos Grünebaum, „The importance of professional responsibility and fetal viability in the management of abortion” *Journal of Perinatal Medicine*, nr 3 (2024): 249-254. <https://doi.org/10.1515/jpm-2023-0503>.
- Cieplý Filip, „Aborcja eugeniczna a dyskryminacja osób niepełnosprawnych” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, z. 2 (2014): 71-87.
- Grześkowiak Alicja, „Diritto all’aborto”, [w:] *Lexicon. Termini ambigui e discussi su famiglia, vita e questioni etiche*. 239-247. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2003.
- Jasudowicz Tadeusz, „Między sumieniem a orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka” *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne*, nr 8 (2017): 43-62.

⁵² Podnosi się, iż „aborcja selektywna ze względu na potencjalną niepełnosprawność płodu wzmacnia nieprawdziwe założenie, że życie człowieka z niepełnosprawnością musi oznaczać życie nieszczęśliwe, a jednym z podstawowych problemów matek, rodzin i społeczeństwa jest życie osób niepełnosprawnych. To skutkuje stygmatyzacją osób niepełnosprawnych oraz utrwalaniem i pogłębianiem postaw dyskryminacyjnych i wykluczających” – Filip Cieplý, „Aborcja eugeniczna a dyskryminacja osób niepełnosprawnych” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, z. 2 (2014): 86.

- Kania-Chramega Agnieszka, *Warunki legalności przerywania ciąży. Problemy prawno-karne i społeczne*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2020.
- Królikowski Michał, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. I, *Komentarz*, red. Michał Królikowski, Robert Zawłocki. 230-360. Warszawa: C.H. Beck, 2017.
- Potulski, Jacek. „Przestępstwo przerywania ciąży”, [w:] *System Prawa Karnego*, t. X, *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. Jarosław Warylewski. 159-203. Warszawa: C.H. Beck, 2012.
- Sakowicz Andrzej, Sebastian Zieliński, „Formy popełnienia przestępstwa”, [w:] *Kodeks karny*, t. I, *Część ogólna*, red. Michał Królikowski, Robert Zawłocki. 393-558. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Stosunek Polaków do aborcji, Komunikat z badań*, COBOS, kwiecień 2023. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_047_23.PDF
- Strzembosz Adam, „Projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie jest niezgodny z Konstytucją” *Rzeczpospolita*, 3 marca 2024 r. <https://www.rp.pl/polityka/art39941061-prof-adam-strzembosz-projekt-ustawy-o-swiadomym-rodzicielstwie-jest-niezgodny-z-konstytucja>.
- Tyszkiewicz Leon, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Komentarz*, red. Marian Filar. 688-719. Warszawa: Lexis Nexis, 2010.
- Wiak Krzysztof, *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2001.
- Wiak Krzysztof, „Judgement of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020 (K 1/20) on eugenic abortion” *Teka Komisji Prawniczej PAN*, nr 2 (2021): 491-501; DOI: <https://doi.org/10.32084/tekapr.2021.14.2-35>.
- Wiak Krzysztof, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Komentarz*, red. Alicja Grześkowiak, Krzysztof Wiak. 1123-1202. Warszawa: C.H. Beck, 2024.
- Wróbel Włodzimierz, „Konstytucyjne gwarancje ochrony życia a przesłanki dopuszczalności aborcji”, [w:] *Konstytucyjna formuła ochrony życia. Druk sejmowy nr 993, Przed pierwszym czytaniem*. 29-33. Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych, 2007.
- Zoll Andrzej, „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”, [w:] *Kodeks karny, Część szczególna, Komentarz*, t. II, red. Andrzej Zoll. 227-401. Kraków: Zakamycze, 2006.
- Zoll Andrzej, *Trzy przesłanki do śmierci*. <https://opoka.org.pl/biblioteka/F/FE/ima-go201103-trzyp.html>.

